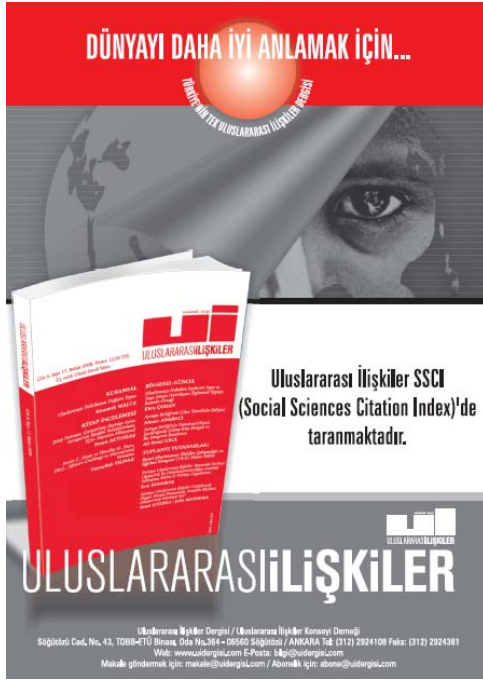

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

ABD-Körfez İşbirliği Konseyi İlişkilerinde İran Faktörü

Esra PAKİN ALBAYRAKOĞLU

Yrd. Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Pakin Albayrakoğlu, Esra, “ABD-Körfez İşbirliği Konseyi İlişkilerinde İran Faktörü”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 31 (Güz 2011), s. 95-116.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

ABD-Körfez İşbirliği Konseyi İlişkilerinde İran Faktörü

Esra PAKİN ALBAYRAKOĞLU*

ÖZET

1980'lerden itibaren İran tehdidi çerçevesinde stratejik işbirliğine giden ABD ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), zaman içerisinde bu ülkeye yönelik politikalarında fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Washington ile bağları koparmadan, şartlara uygun olarak kendi çıkarlarını gözetmeye çalışan Konsey, İran'ı diplomatik yollarla sisteme dâhil etmeye yönelik bir duruş sergilemektedir. Ancak Konsey ülkelerinin gerek İran gerekse ABD politikalarını etkileme gücü sınırlıdır. Bölgedeki çok boyutlu güvenlik meselelerinin Konsey ülkelerini ABD savunma yeteneklerine bağımlı kıldığı bir dönemde, ABD, KİK ve İran ortak bir zemin oluşturmakta zorlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amerika Birleşik Devletleri, Körfez İşbirliği Konseyi, İran, Basra Körfezi.

The Iran Factor in US-Gulf Cooperation Council Relations

ABSTRACT

Being strategic partners as of 1980s against the common threat of Iran, the USA and the Gulf Cooperation Council (GCC) have diverged in time as regards how to treat this country. The GCC has sought to protect their interests and cultivated dialogue with Iran, while trying not to break relations with Washington. The Council insists on reintegrating Iran into the system through diplomatic means. However, the ability of the GCC to influence Iranian and USA policies are limited. At a time when multidimensional security issues render the GCC dependent upon USA defence capabilities, the USA, GCC and Iran face difficulties in reaching a common ground.

Keywords: United States of America, Gulf Cooperation Council, Iran, Persian Gulf.

---

* Yrd. Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ. E-posta: esrapakin@gmail.com.

Giriş

İran, gerek ABD gerekse Basra Körfezi'nin baş aktörlerinden biri olan Körfez İşbirliği Konseyi'nin (KİK)¹ tehdit gündeminde daima üst sıralarda yer almıştır. Ancak ABD ve KİK üyelerini birleştiren bu ortak tehdide yönelik algı ve politikalar, zaman içerisinde özellikle KİK nezdinde değişikliğe uğramıştır. ABD'nin İran'a yönelik tutumu dönemsel ve sınırlı açılımlara rağmen ağırlıklı olarak karşıtlık ekseninde seyretmekte ve küresel krize rağmen hala süper güç olmanın verdiği güvenle bu ülkeye ultimatolara ve yaptırımlara bulunabilmektedir. KİK ise istikrarlı bir bölgesel düzen içerisinde ekonomilerini çeşitlendirmek ve yeni pazarlara açılmak için İran dâhil olmak üzere pek çok ülke ile yakın ilişkiler geliştirmeye çabalamaktadır. KİK üyesi ülkelerin her birinin İran ile olan geçmişi ve süregelen davaları farklılık göstermekle birlikte, genel olarak KİK çerçevesinde İran'la iyi geçinmenin bir düstur haline geldiği görülmektedir. KİK nezdinde odaya sonuca oluşmuş tutarlı bir İran politikasından bahsetmek pek mümkün değilse de, bu aktöre karşı sert çıkışlardan kaçınmak ve Körfez'de sürdürülebilir istikrar çabalarına kendisini de dâhil ederek onu sistem ile uyumlaştırmaya çalışmak temel prensipler arasındadır. Yanı başlarındaki bölgesel devin gazabından çekinen Konsey üyeleri, ABD'nin Ortadoğu'da bir türlü refah ve düzen ortamını kuramadığını görerek, sorunların kendi coğrafyalarına sığarmaması için münferit ve toplu çabalara girişmektedir. Amerika ile olan stratejik ortaklıklarını fazla sarsmadan, kendi çıkarları doğrultusunda ve diplomatik çözümlerle manevra alanlarını genişletmeye çalışmaktadır.

ABD Gözüyle İran: Stratejik Ortaktan Haydut Devlete

ABD'nin İran'a yönelik tehdit algılamaları, komünizmden terörizme evrilen bir yol izlemiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında yürütülen faşizme karşı savaşta, Batı müttefikleri olan Sovyetler Birliği'ne yapılan Ödünç Verme-Kiralama yardımının stratejik güzergâhı üzerinde yer alan İran, Sovyetler Birliği'ne yönelik olası bir saldırıyı bertaraf etmek için Amerikan, İngiliz ve Sovyet orduları tarafından işgal edilmişti. Ancak savaş sonrasında Sovyetlerin işgal ettikleri topraklardan çekilmemekteki ısrarı ve İran'ın itirazlarına rağmen bölgede petrol arama çalışmaları yürütmeleri Harry S. Truman yönetimini (1945–1953) endişelendirmiştir. Truman Hükümeti, savaş sonrası dönemde yürürlüğe konan Ödünç Verme-Kiralama Yardımı'na İran'ı da dâhil etmiş ve İran'ı askeri eğitim ve kalkınma alanlarında desteklenmiştir.²

ABD bu dönemden itibaren İran iç politikasında etkin bir aktör olarak hareket etmiştir. Muhammed Rıza Şah Pehlevi'ye muhalif Muhammed Musaddık'ın Nisan 1951'de Başbakan olması ve İran'ın petrol üretimini millileştirmesi üzerine Başkan Dwight D. Eisenhower döneminde (1953–1961) gerçekleştirilen "Ajax Operasyonu" (19 Ağustos 1953)

¹ 25 Mayıs 1981'de kurulan KİK, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Katar, Kuveyt, Umman ve Suudi Arabistan'dan oluşmaktadır.

² Rashid Khalidi, *Sowing Crisis: The Cold War and American Dominance in the Middle East*, Boston, Beacon Press, 2009, s.49–52; Kenneth Pollack, *The Persian Puzzle: The Conflict Between Iran and America*, New York, Random House, 2004, s.40–42; W. Taylor Fain, *American Ascendancy and British Retreat in the Persian Gulf Region*, New York, Palgrave MacMillan, 2008, s.37.

ile Musaddık hükümeti düşürülmüş ve İran'da serbest girişim ve özel mülkiyet karşıtı hareketlere son verilmiştir.³ Pehlevi rejimi, bu dönemde Moskova tarafından desteklenen Tudeh Partisi, Halkın Mücahitleri ve Halkın Fedaileri gibi gruplardan gelebilecek tehdide karşı Batı'yla yakın ilişkiler geliştirmeyi istemiştir.⁴ İran, bu amaç doğrultusunda, ABD'nin önceliğinde 1955'te oluşturulan Bağdat Pakti'nda İngiltere, Irak, Pakistan ve Türkiye ile aynı çatı altına girmekte sakınca görmemiştir. 1958 darbesi ile Irak'ta monarşinin devrilmesi ve ülkenin Moskova ile yakınlaşarak Bağdat Pakti'ndan ayrılmasına karşın, Washington 1957'de istihbarat örgütü SAVAK'ın kuruluşunda da büyük rol oynamış ve İran ile ABD arasındaki ilişkiler olumlu bir seyir izlemiştir.⁵

John F. Kennedy yönetiminin (1961-1963) İran'a yönelik yardımların karşılığında siyasi reform, katılımcı demokrasi ve savunma bütçesinin azaltılması gibi konularda Şah'a baskı yaptığı görülmektedir. Lyndon Johnson döneminde (1963-1969) ise, dışarıda Vietnam Savaşı ve içeride kalkınma projeleriyle uğraşmakta olan ABD, İran'ın reform çabalarını denetleyecek durumda değildi. Richard Nixon (1969-1974) ve Gerald Ford (1974-1977) dönemlerinde henüz nihayetlenmemiş Vietnam Savaşı'nın etkisiyle, İran'da 1975'ten itibaren tek parti döneminin başlaması ve halkın ihtiyaçlarının karşılanamaması gibi Şah dönemi olumsuzlukları, bu ülke Batı ekseninde kaldığı sürece görmezden gelinmiştir.⁶

İngiltere, 1969 yılında emperyal yükümlülüklerini artık yerine getiremeyeceğini açıklamış ve Körfez'deki varlığını 1971'de sonlandırmıştır. Johnson yönetimi, Washington'un Körfez'de İngiltere'nin yerini almayacağını fakat destek olma adına elinden gelen yardımı yapacağını söylerken, Nixon yönetimi, "Çifte Sütun" (*Twin Pillar*) politikası adı altında bölgenin en güçlü iki devleti olan İran ve Suudi Arabistan'dan destek ummaya yönelmiştir. Körfez ülkelerindeki petrolün, gerek ABD'nin bölgedeki kuvvetlerinin, gerekse müttefik Batı Avrupa ülkeleri ve Japonya'nın enerji ihtiyaçlarını karşılayabileceği düşünülmüştür.⁷

Ateşli bir insan hakları savunucusu olan Başkan Jimmy Carter (1977-1981) bile İran'ı reform konusunda sıkıştırmayıp, Çifte Sütun politikasına sadık kalmıştır. Şah rejimi tam da bu dönemde ve Pehlevi rejimine yönelik şikâyetler neticesinde, Ayetullah Humeyni'nin liderliğinde gerçekleşen İslam Devrimi ile sonlandırılmıştır. 1 Nisan 1979'da İran İslam Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Şah yanlısı ABD'ye karşı, devrimi savunan bir grup İranlı öğrenci ve militan, Amerika'nın Tahran Büyükelçiliği'nde 4 Kasım 1979'da

³ Lawrence Freedman, *A Choice of Enemies: America Confronts the Middle East*, New York, Public Affairs, 2008, s.63; Khalidi, *Sowing Crisis*, s.150, 172-173.

⁴ Trita Parsi, *Treacherous Alliance: The Secret Dealings of Israel, Iran and the United States*, New Haven, Yale University Press, 2007, s.20-21.

⁵ Khalidi, *Sowing Crisis*, s.151; Fain, *American Ascendancy and British Retreat*, s.177-178.

⁶ Pollack, *The Persian Puzzle*, s.90; Freedman, *A Choice of Enemies*, s.64.

⁷ Fain, *American Ascendancy and British Retreat*, s.4; Shibley Telhami, "The Role of the Persian Gulf Region", Karl Yambert (der.), *The Contemporary Middle East*, Boulder, Westview Press, 2006, s.176.

başlayıp 444 gün sürecek Rehine Krizi'ne yol açmıştır.⁸ Bu gelişmelere Eylül 1980'de patlak veren İran-İrak Savaşı ve Afganistan'ın 1979'da Sovyetlerce işgali de eklenince, Başkan Carter kendi adını taşıyan doktrininde Körfez bölgesinin Amerikan güvenliği için önemi-ne işaret etmiştir. Buna göre Amerikan Merkez Komutanlığı'nın (CENTCOM) kurulması ve Suudi Arabistan'a erken uyarı uçakları (AWACS) satışı gerçekleşmiştir.⁹

İsrail'in 1975'te Lübnan'da başlayan iç savaşa 6 Haziran 1982'de müdahale etmesi üzerine buradaki Şiilere destek vererek Hizbullah'ın doğuşuna zemin hazırlayan İran, bu örgütün Amerikalıları rehin almasıyla birlikte Washington'a karşı önemli bir koz elde etmiştir. Ronald Reagan dönemine (1981–1989) İran-Kontra Skandalı olarak damgasını vuracak olan olay, süre giden İran-İrak Savaşı'nda askeri mühimmat tedarikine ihtiyaç duyan İran'a satılacak silahlar karşılığında İran'ın Hizbullah'a yapacağı baskı ve Lübnan'daki Amerikan esirlerinin serbest bırakılmasıyla ilgiliydi. Satıştan elde edilen gelir ise Nikaragua'da Amerikan yanlısı Somoza rejimini deviren Sandinistalara karşı desteklenen gerillalara gitmekteydi. Amerikan hükümeti, müttefiklerine getirdiği İran'a silah satışı yasağı direktifine rağmen gerçekleştirilen bu gizli alışverişin 1986'da ortaya çıkması ile zor günler geçirmiştir.¹⁰

İrak lideri Saddam Hüseyin'in 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgali (ve Körfez Savaşı), İran'a İslam Devrimi sonrasında içine düştüğü uluslararası yalnızlıktan kurtulma fırsatı sunmuştur. Fakat Tahran'ın hava sahasını Amerikan Hava Kuvvetlerine açması ve Irak'ın yardım çağrılarını yanıtızsız bırakması, Soğuk Savaş sonrasında İran'a artık ihtiyaç duymayan George H. W. Bush yönetimi (1989–1993) için fazla bir anlam ifade etmemiştir.¹¹ Clinton Yönetimi (1993–2001) daha da ileri giderek İran ve Irak'a yönelik olarak "Çifte Çevreleme" (*Dual Containment*) politikasını hayata geçirmiştir.¹² Artık dost gözüyle bakılmayan bu iki ülkenin boşluğu, KİK üyeleri ile yapılan askeri anlaşmalar ve Körfez'de kurulan üslerle kapatılmaya çalışılmıştır.¹³ Dönemin İran Cumhurbaşkanı Ali Ekber Haşimi Rafsancani'nin (1989–1997) Mart 1995'te Amerikan petrol şirketi Conoco'ya önerdiği imtiyazlı petrol anlaşması ve Filistin davasına verdiği destek dahi ABD'nin bu tutumunu değiştirmeye yetmemiştir. Başkan Clinton teklifi reddetmekle kalmamış, iki ayrı kararnameyle ABD-İran arasındaki ikili ticari ilişkilere son vermiştir. Bunu 1996 Ağustos'unda hayata geçen D'Amato Yasası izlemiştir. İran-Libya Yaptırım Yasası (ILSA) olarak da bilinen bu yasaya göre, İran'da petrol ve doğal gaz sektörlerine 20 milyon doların üzerinde yatırım yapan Amerikalı veya yabancı şirketler yaptırıma tabi tutulacaktı.¹⁴ Bu geliş-

⁸ Pollack, *The Persian Puzzle*, s. 122, 167–172.

⁹ David W. Lesch, "The Iranian Revolution", Karl Yambert (der.), *The Contemporary Middle East*, Boulder, Westview Press, 2006, s.134-135; Frederic Wehrey et al., *Saudi-Iranian Relations Since the Fall of Saddam*, Santa Monica, RAND, 2009, s.16.

¹⁰ Parsi, *Treacherous Alliance*, s. 111–119; Freedman, *A Choice of Enemies*, s.168.

¹¹ Parsi, *Treacherous Alliance*, s.141–142.

¹² Lesch, "The Iranian Revolution", s.142.

¹³ Telhami, "The Role of the Persian Gulf Region", s.179.

¹⁴ Parsi, *Treacherous Alliance*, s.186–188.

melerde, Rafsancani'nin Kasım 1995'te İsrail Başbakanı Yitzhak Rabin suikastını kınaması ve Hizbullah'ın güney Lübnan'daki saldırılarını cesaretlendirmesi gibi eylemlerinin rolü büyüktür.¹⁵

23 Mayıs 1997'de seçimle iktidara gelen İran devlet başkanı Muhammed Hatemi (1997–2005), komşuları ve Batı ile iyi geçinme taraftarıydı. 1979'daki Rehine Krizi hakkında duyduğu üzüntüyü dile getiren Hatemi, Ortadoğu barış sürecini desteklediğini ve terörü kınadığını beyan etmiştir. Dışişleri Bakanı Madeleine Albright da (1997–2001) bu açılıma karşılık 1953'te İran Başbakanı Muhammed Musaddık'a yönelik CIA darbesi için dolaylı bir özür dilemiş ve iki ülke arasındaki buzların erimesini sağlamak amacıyla bir yol haritası önermiştir.¹⁶ Washington ayrıca İranlılara vize kolaylığı sağlamış ve İran Aralık 1998'da Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın uyuşturucu üretimi veya transferi ile ilgili devletler listesinden çıkarılmıştır. İran'ın listede yer alması, bu suçların önlenmesinde ABD ile işbirliği yapmaya yanaşmamasından ötürü gerçekleşmiştir.¹⁷

İran, 1996 yılında Taliban yönetiminin hâkimiyeti altına giren Afganistan'da Kuzey İttifakı'na destek vererek Ahmet Şah Mesut ve İsmail Han gibi muhalif liderlere el uzatmıştır. İran bu çerçevede ABD'ye hava üslerini açmış, Afganistan'da düşürülen Amerikan uçağının pilotları için arama kurtarma operasyonları gerçekleştirmiş ve Amerikan istihbaratı sayesinde El Kaide liderlerinin peşine düşmüştür.¹⁸ Yine de 1984'ten itibaren Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın teröre destek veren ülkeler listesinde yer alan İran, 2000 yılında bir numaralı terör destekleyicisi olarak ilan edilmiştir. Ağustos 2001'de Başkan George W. Bush (2001–2009) ILSA'yı beş yıl daha uzatan bir yasayı onaylamıştır.¹⁹ 11 Eylül 2001 saldırıları üzerine terörizmi kınayan Başkan Hatemi'nin Afganistan Savaşı'nda bölgeye gönderilen gıda yardımı için sunduğu lojistik destek ve savaş sonrası koalisyon hükümetinin oluşumunda İranlı diplomatların oynadığı yapıcı role rağmen, Washington Tahran'a hep şüpheyle yaklaşmıştır. İran ABD'nin aslında terörizmi bahane ederek bölgede uzun vadeli nüfuz kurmak istediğine inanırken, ABD de İran'ın Afganistan'dan kaçan El Kaide savaşçılarını maddi ve askeri destek sağladığını iddia etmiş ve Tahran'ın gerçek niyetinin bölgede kendi gücünü benimsetmek olduğunu vurgulamıştır.²⁰ Başkan Bush, 29 Ocak 2002 tarihindeki ilk Birliğin Durumu konuşmasında İran, Irak ve Kuzey Kore'yi “şer eksenini” (*axis of evil*) olarak tanımlamıştır. Bu ifade, adı geçen ülkelerin kitle imha silahları elde etme çabası, bu silahları teröristlere sağlama arzusu ve 11 Eylül saldırıları ile bizzat ilişkili oldukları şeklinde gerekçelendirilmiştir. Oysa El Kaide ve Taliban ne İran ne de

¹⁵ Freedman, *A Choice of Enemies*, s.303; Pollack, *The Persian Puzzle*, s.276–277.

¹⁶ Steven Wright, *The United States and Persian Gulf Security: The Foundations of the War on Terror*, Reading, Ithaca Press, 2002, s.114–115; Freedman, *A Choice of Enemies*, s.306–307.

¹⁷ Pollack, *The Persian Puzzle*, s. 320, 322.

¹⁸ Gawdat Bahgat, *American Oil Diplomacy in the Persian Gulf and the Caspian Sea*, Gainesville, University Press of Florida, 2003, s.135; Parsi, *Treacherous Alliance*, s.228.

¹⁹ Bahgat, *American Oil Diplomacy*, s.122, 126; Wright, *The United States and Persian Gulf Security*, s.189.

²⁰ Bahgat, *American Oil Diplomacy*, s.135–136.

Irak'la dost değildi.²¹ İran'ın Natanz'da uranyum zenginleştirmeye ve Arak'ta ağır su üretimine yönelik kurduğu tesislerin Ağustos 2002'de fark edilmesi üzerine, ABD'nin İran'ın nükleer silah geliştirme aşamasında olduğuna dair şüpheleri artmıştır. 1970 yılında Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'na (NPT) taraf olan İran ise, bu durumun NPT şartlarını ihlal olarak değil, ülkedeki bürokratik yavaşlıktan kaynaklanan bir bilgilendirme eksikliği olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²²

İran, Mart 2003'te nihayetlenen Irak Savaşı'nın ardından büyük bir pazarlık ile Washington'un karşısına çıkmıştır. Buna göre, teröre karşı savaşta ABD ile aktif bir işbirliğine girecek ve Irak'ta istikrar için çaba gösterecekti. Hamas, İslami Cihad ve Hizbullah'a desteği kesecek, nükleer programını detaylı Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (UAEK) denetimine açacak ve NPT Antlaşması'nın Ek Protokol'ünü uygulayacaktı.²³ Fakat Başkan Bush, 10 Ocak 2007'de İran'ı Irak'taki Şii'leri desteklemek ve Amerikan askerlerini öldürmek vasıtasıyla burada istikrarsızlık yarattığını ileri sürmüştür.²⁴ Tahran, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2007 yılına ait terörizm raporunda, Hamas, İslami Cihat Örgütü, El Aksa Şehitleri Tugayı gibi terörist gruplara "ciddi boyutta" para, silah ve eğitim desteği vermekle suçlanmıştır. 2008 raporunda ise ilk defa Taliban güçlerini eğitmekle itham edilmiştir. Haziran 2006'dan itibaren de İran nükleer meselesini çözmek için ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin ve Almanya (P5+1/*Permanent 5 plus 1*) öncülüğünde ve Güvenlik Konseyi nezdinde çeşitli motivasyon ve yaptırım kararları alınmaya başlanmıştır.²⁵

Barak Obama Hükümeti ile birlikte ABD-İran ilişkilerinin normalleşme sürecine girmesi yönünde bir takım beklentiler doğmuştur. Başkan Obama, Ocak 2009'da iktidara geldikten sonra verdiği demeçte "İran gibi ülkeler sıkılmış yumruklarını açmaya isteklerse, karşılarında bizim onlara uzanmış elimizi bulacaklar," ifadesini kullanmıştır. Aynı zamanda temkini elden bırakmayan Obama yönetimi, İran'ın hala Amerikan ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olduğundan yola çıkarak Bush dönemine ait ticaret ve yatırım yaptırımlarını bir yıl daha uzatmakta sakınca görmemiştir. Diğer yandan Başkan Obama 21 Mart'ta Nevruz münasebetiyle İran halkına verdiği mesajda, ülkeye "İran İslam Cumhuriyeti" şeklinde seslenerek, Washington'un İslam Devrimi'ni kabullendiğini ve rejim değişikliği çabalarına girişmeyeceğini belirtmiştir.²⁶ Obama'nın 18 Mayıs 2009'da İran'a yönelik olarak yaptığı, ABD'nin diplomatik açıklamalarına olumlu yanıt vermek ve 24 Eylül'deki G20 zirvesine kadar nükleer programı hakkında iyi niyet pazarlığına oturmak şeklindeki çağrısı ise bumerang etkisi yaratmıştır. Nitekim İran, bu çağrıdan iki gün sonra İsrail'i ve Ortadoğu'daki Amerikan üslerini vurabilecek Sijil-2 füzesini test etmiştir.²⁷ Yine de Başkan Obama, 4 Haziran'da

²¹ Telhami, "The Role of the Persian Gulf Region", s.179.

²² Wright, *The United States and Persian Gulf Security*, s.196; Pollack, *The Persian Puzzle*, s.360-365. İran'ın barışçıl nükleer programı, ABD işbirliği ile 1957'de başlamıştır.

²³ Parsi, *Treachorous Alliance*, s.243-244.

²⁴ *Ibid.*, s.284.

²⁵ Kenneth Katzman, *Iran: US Concerns and Policy Responses*, Washington D.C., Congressional Research Service, 22 Aralık 2010, s.25-28, 40-45.

²⁶ *Ibid.*, s.50-51.

²⁷ Julian Borger, "Iran Test Fires Missile Capable of Reaching US bases or Israel", *The Guardian*, 20 Mayıs 2009.

Kahire’de yaptığı tarihi konuşmasında İran’ın milliyetçi Başbakanı Muhammed Musaddık’a yönelik darbeye Washington’un rolünü itiraf ederek, ülkenin NPT’ye uyması koşuluyla barışçıl amaçlı nükleer enerji çalışmalarına hakkı olduğunu vurgulamıştır.²⁸

Ağustos 2005 seçimleri ile iktidara gelen ve şahin politikalarıyla öne çıkan Mahmut Ahmedinejad’ın 12 Haziran 2009 seçimleriyle birlikte göreve devam etmesi üzerine muhalefetin yoğun kampanyasına verilen sert tepkilere karşı, Washington sesini yükseltmemeyi tercih etmiştir. Başkan Obama İran Hükümeti’nin halka yaptığı zulme son vermesini isterken, aynı zamanda İran’ın egemenliğine saygı duyduklarını da belirtmiştir.²⁹ 25 Eylül’de Kum şehri civarındaki Fordo’da bir diğer uranyum zenginleştirme tesisinin keşfedilmesinin ardından 1 Ekim’de Cenevre’de gerçekleşen P5+1 görüşmelerinde, bu tesisin UAEK yetkililerince denetlenmesi ve İran’ın elindeki az zenginleştirilmiş uranyumun yaklaşık %75’inin tıbbi sektöre hizmet etmesi amacıyla yeniden işlenmesi için Rusya ve Fransa’ya gönderilmesi öngörülmüştür. Fakat İran’ın P5+1 ve UAEK tarafından Ekim sonunda hazırlanan taslağı kabul etmemesi ve uranyumu Türkiye’ye göndermek veya İran’da yeniden işlemek gibi alternatif öneriler sunması ile birlikte Obama yönetimi duruşunu sertleştirmiştir. İsimleri verilmeyen en az dört Arap ülkesinde füzesavar sistemlerinin ve İran sahillerine belirli bir mesafede özel Amerikan gemilerinin konuşlandırılması süreci hızlandırılmıştır. 2 Şubat 2010’da açıklanan CIA yıllık tehdit raporunda da, İran’ın nükleer programının silah üretme potansiyeline sahip olduğu ifade edilmiştir.³⁰

17 Mayıs 2010’da Türkiye ve Brezilya’nın arabuluculuğunda imzalanan uranyum takası anlaşmasıyla, İran’ın düşük oranda zenginleştirdiği 1200 kilogram uranyum Türkiye’de 12 ay boyunca depolaması ve bu sürenin sonunda Viyana Grubu (ABD, Rusya, Fransa ve UAEK) İran’a %20 oranında zenginleştirilmiş uranyum vermesi öngörülmekteydi. Fakat bu süreçte, P5+1 üyelerinin BM Güvenlik Konseyi’nden (BMGK) İran’a yönelik yeni yaptırımlar için karar çıkartmaları tansiyonu yükseltmiştir. Buna göre 15’i Devrim Muhafızları ile bağlantılı 40 İran şirketi ve İsfahan’daki nükleer merkezin başkanı Cevad Rahiki kara listeye alınmıştır. Mevcut silah ambargosu genişletilmiş ve ülkenin nükleer programıyla bağlantılı bankalarına sıkı denetim ve yaptırımlar getirilmiştir. İran’a gidip gelen gemiler arasında yasaklı kargo taşıdığından şüphelenilenler de kontrole tabi tutulmuştur.³¹ İran, ABD Dışişleri Bakanlığı’nın 5 Ağustos 2010’da açıklanan 2009 yılı uluslararası terörizm raporunda, son on yılda olduğu gibi yine, “en aktif terör destekleyicisi devlet” şeklinde tanımlanmıştır.³² 21-22 Ocak 2011’de İstanbul’da gerçekleşen P5+1 toplantısında da taraflar arasında bir uzlaşıya varılamamıştır.³³

²⁸ Katzman, *Iran: US Concerns*, s. 51.

²⁹ “White House Statement from the President on Iran”, 20 Haziran 2009, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Statement-from-the-President-on-Iran/ (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

³⁰ David E. Sanger ve Eric Schmitt, “US Speeding Up Missile Defenses in Persian Gulf”, *The New York Times*, 30 Ocak 2010; Katzman, *Iran: US Concerns*, s.29.

³¹ Mustafa Kibaroglu, “The Iranian Quagmire: How to Move Forward”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, Cilt. 66, No. 6, 2010, s.106.

³² Katzman, *Iran: US Concerns*, s.37

³³ Steven Erlanger. “Talks on Iran’s Nuclear Program Close With No Progress,” *New York Times*, 22 Ocak 2011.

KİK Gözüyle İran: Ne Ortak Ne de Haydut

İran KİK tarafından da şüphesiz bir tehdit olarak kabul edilmektedir. 1981’de KİK’in ve ona bağlı askeri güç olan Yarımada Kalkanı’nın (*Peninsula Shield*) kurulmasında İran’a dair endişelerin rolü yadsınamaz. İngiltere’nin bölgeden çekilmesi ile bağımsızlığına kavuşarak “Birleşik Arap Emirlikleri” ismini alacak emirliklere ait üç adanın (Ebu Musa, Büyük Tunb ve Küçük Tunb) İran tarafından işgal edilmesi,³⁴ çeşitli platformlarda Bahreyn toprakları üzerinde tarihsel hak iddialarının dile getirilmesi,³⁵ Körfez’in İran’a göre İran/Pers fakat Arap devletlerince Arap Körfezi olarak tanımlanması, Konsey ülkelerinde ikinci sınıf vatandaş muamelesi gören Şii nüfus üzerinde nüfuz çabaları, İran’ın nükleer programı ve Hamas ve Hizbullah gibi örgütlere verdiği destek, KİK ve İran arasındaki gerginliğin süregelen sebeplerindendir.³⁶ Bu çerçevede Bill Clinton yönetimi, 1999 yılında imza attığı bir savunma inisiyatifi (*Cooperative Defense Initiative*) çerçevesinde KİK ülkeleri ile Mısır ve Ürdüne silah ve mühimmat tedariki, askeri eğitim programları, ortak tatbikatlar, üs ve liman imtiyazları şeklinde yardımlarda bulunmuştur. Diğer yandan, teröre karşı savaşın gölgesinde kalan ABD-KİK arasındaki ilişkilerin canlandırılması hedefiyle Mayıs 2006’da Körfez Güvenlik Diyalogu (*Gulf Security Dialogue*) başlatılmıştır.³⁷ ABD ayrıca, KİK ekonomilerinin çeşitlendirilmesi, ucuz ve temiz enerji elde edilmesi ve İran’ın nükleer gücüne karşı caydırıcı bir unsur olması açısından KİK üyelerinin barışçıl amaçlı nükleer enerji üretimine 2006’dan beri destek vermektedir.³⁸

İran Devrimi, değişen oranlarda Şii nüfusa sahip Körfez ülkelerinde büyük bir terdirginliğin doğmasına neden olmuştur.³⁹ 20 Kasım 1979’da 225 eylemcinin düzenlediği Kâbe Baskını, Müslümanlar için kutsal yerlerin koruyucusu olan Suudi Arabistan’ın güvenilirliğine gölge düşürmüştür. Sorumluların büyük çoğunluğunun Sünni olması, İran’ın aslında daha genel bir İslam Devrimi adı altında yaptığı çağırının bir yansıması olarak okunabilir. Riyad, bu beklenmedik vakanın özellikle petrol açısından zengin ve Şii yoğunluklu

³⁴ İran, BAE ile 1971 yılında imzalanan ve Ebu Musa adasında ortak yönetimi öngören anlaşmayı baltalayarak Nisan 1992’de BAE güvenlik güçlerini adadan uzaklaştırmıştır.

³⁵ Bahreynliler, 1970’te BM tarafından yönetilen bir referandumda bağımsızlık yönünde oy kullanmış ve İran aynı yıl Bahreyn üzerinde iddia ettiği haklardan resmen vazgeçmiştir.

³⁶ Dan Caldwell, “Flashpoints in the Gulf: Abu Musa and the Tunb Islands”, *Middle East Policy*, Cilt. 4, No. 3, 1996; Edward Gordon, “Resolution of the Bahrain Dispute”, *The American Journal of International Law*, Cilt.65, No.3, Temmuz 1971, s.560–568.

³⁷ Christopher M. Blanchard ve Richard F. Grimmer, *The Gulf Security Dialogue and Related Arms Sales Proposals*, Washington D.C., Congressional Research Service, 8 Ekim 2008, s.2-3; Patrick Knapp, “The Gulf States in the Shadow of Iran”, *Middle East Quarterly*, Cilt. 17, No.1, Kış 2010. Körfez’deki ABD askeri varlıkları arasında Bahreyn’de konuşlanan Amerikan Donanması 5. Filosu ile Katar’daki CENTCOM üssü sayılabilir. Bunun yanı sıra ABD her KİK üyesi ile çeşitli savunma anlaşmaları imzalamıştır.

³⁸ Susan de Muth, “The Nuclear Debate”, *The Middle East*, No.412, Haziran 2010, s.22–23.

³⁹ KİK üye ülkelerindeki Şii nüfus oranları şu şekildedir: BAE %16, Bahreyn %65–80, Katar %13, Kuveyt %30–35, Oman %7, Suudi Arabistan %20–25. Bkz. Shireen Hunter, *Iran’s Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Resisting the New International Order*, California, Praeger, 2010, s.186. Veriler, *CIA World Factbook* ağırlıklı olmak üzere çeşitli kaynaklardan derlenmiştir.

yerleşim yeri olan El Hasa bölgesinde daha büyük karışıklık yaratmasından korkmuştur.⁴⁰ İslam Devrimi'nin ruhani lideri Ayetullah Humeyni'nin (1979-1989) ABD yanlısı Körfez ülkelerine yönelttiği eleştiriler ve İranlılara getirdiği hac yasağı, ilişkileri zedeleyen diğer olaylar arasındadır.⁴¹

Suudi Arabistan ve Kuveyt başta olmak üzere Körfez ülkeleri, İran-İrak Savaşı'nda Bağdat'a maddi ve lojistik destek sağlamışlardır.⁴² 12 Aralık 1983'te Kuveyt'te Amerikan ve Fransız Büyükelçilikleri ile Kuveyt Uluslararası Havaalanı kontrol kulesi dâhil olmak üzere altı farklı yerde bombalamalar gerçekleşmiştir. Kuveyt, İran destekli Iraklı Şii Dava Partisi'nin olaylardan sorumlu 17 üyesini yakalamıştır. Bunlardan birinin Hizbullah liderlerinden İmad Mugniye'nin kardeşi olması, Mugniye'nin misilleme olarak Beyrut Amerikan Üniversitesi'nden Profesör Malcolm Kerr'i öldürmesine ve aralıklarla birçok Amerikalıyı rehlin almasına yol açmıştır.⁴³ Devreye giren Washington, KİK üyelerini özellikle Hürmüz Boğazı'nda karşılaşabilecekleri İran tehdidine karşı koruma sözü vermiştir. Kuveyt'in gemilerini hedef alabilecek bir saldırıdan çekinmesi üzerine Ocak 1987'de Washington'a yapılan resmi başvuruda, caydırıcı bir eylem olarak Kuveyt gemilerinin Amerikan bayrağı altında seyir etmeleri talebi dile getirilmiştir. Planı kabul eden Washington, bu sayede İran-Kontra skandalından rahatsızlık duyan Körfez'deki müttefikleri ile güven tazelemeyi hedeflemiştir.⁴⁴ Suudi Arabistan ve Kuveyt'in bu tutumu, Saddam Hüseyin'e duyulan sempatiden çok, İran'a kıyasla bu ülkeyi ehven-i şer olarak kabul etmeleriyle ilişkiliydi. İran-İrak Savaşı'nda BAE bünyesindeki emirliklerden ise farklı tepkiler gelmiştir. Dubai ve Şerçe haricindeki emirlikler Irak'ın yanında olmayı tercih etmiş ve bu ülkeye maddi destekte bulunmuşlardır.⁴⁵ Dubai ise, İran yatırımlarının ağırlığı, topraklarındaki İran uyruklu işçilerin varlığı ve bazı ileri gelen tüccar ailelerinin İran kökenli olması gibi faktörler sebebiyle Tahran'a daha sıcak bakmıştır. Resü'l Hayme ve Ummül-Kayveyn de bir ölçüde Tahran'la yakın ilişkiler kurmuştur. İran'a en muhalif emirlik Abu Dabi'dir.⁴⁶ Bahreyn de, 1981 Aralık ayında, merkezi Tahran'da bulunan Bahreyn'in Kurtuluşu için İslami Cephe üyesi 150 Şii muhalifçe gerçekleştirilecek bir darbe planını ortaya çıkarmıştır.⁴⁷

1990'lı yıllarla birlikte ABD'nin devam eden İran karşıtlığı ve KİK üyelerinin bu ülkeye yönelik temkinli açılımları bir tezat oluşturmaya başlamıştır. Devlet Başkanı Rafsancani'nin ilişkileri geliştirmeye yönelik tavrı sonucu KİK üyeleri resmi beyanlarında İran'ın da kapsamlı bir bölgesel güvenlik sisteminde muhakkak yer alması gerektiği-

⁴⁰ Lesch, "The Iranian Revolution", s.132-134.

⁴¹ Joseph A. Kéchichian, "Can Conservative Arab Gulf Monarchies Endure a Fourth War in the Persian Gulf?", *Middle East Journal*, Cilt.61, No.2, Bahar 2007, s.287.

⁴² Parsi, *Treacherous Alliance*, s.98-99.

⁴³ Pollack, *The Persian Puzzle*, s.209-210.

⁴⁴ Freedman, *A Choice of Enemies*, s.196-197; Lesch, "The Iranian Revolution", s.137.

⁴⁵ Arshin Adib-Moghaddam, *The International Politics of the Persian Gulf: A Cultural Genealogy*, London, Routledge, 2006, s.42-43.

⁴⁶ Wehrey, *Saudi-Iranian Relations*, s.58-59.

⁴⁷ Pollack, *The Persian Puzzle*, s.198.

ni savunmuşlardır.⁴⁸ Reformcu Devlet Başkanı Muhammed Hatemi döneminde ise ilişkiler çeşitlenmiş ve derinleşmiştir. Yine de 2003 yılında Irak'ın işgali ve ülkede gerçekleşen demokratik seçimlerle Şiilerin devlet yönetiminde rol alması, KİK nezdinde İran'ın elini güçlendireceği endişesini doğurmuştur.⁴⁹ Ancak, Irak meselesinde KİK üyeleri arasında bir uzlaşıdan bahsetmek mümkün değildir. Kuveyt ve Katar ABD'yi açıkça savunan beyanlarda bulunmuştur. Suudi Arabistan Irak işgalini kınamakla birlikte Amerikan kuvvetlerine lojistik destek sağlamış, fakat burada büyükelçilik açmayı reddetmiştir. Öte yandan BAE Haziran, Bahreyn ise Ekim 2008'de Irak'a büyükelçi atamışlardır.⁵⁰

İran, gelişen ilişkilere rağmen Ağustos 2006'dan beri Basra Körfezi'nde beş büyük askeri tatbikat gerçekleştirmiş ve saldırıya uğradığı takdirde Hürmüz Boğazı'nı trafiğe kapatabilecek kapasiteye sahip olduğunu defalarca vurgulamıştır. Hürmüz Boğazı'ndan dünyanın petrol ihtiyacının yaklaşık yüzde 40'ı çıkış yapmakta ve her gün neredeyse 17 milyon varil sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG), Suudi Arabistan, BAE, Katar, Kuveyt ve İran'dan uluslararası pazarlara taşınmaktadır. Benzer şekilde KİK üyeleri gıda ve diğer pek çok tüketim mamullerini, İran da kendisinin üretmediği, rafine edilmiş çeşitli ürünleri bu güzergâh üzerinden karşılamaktadır. 2007 yılı başlarında, İran devriye gemileri devriye sahalarını genişleterek Irak'ın Körfez'deki petrol platformlarına daha önce hiç olmadıkları kadar yaklaşmışlardır. İran, Ekim 2008'de güney kıyıları boyunca birkaç yeni deniz üssü inşa ederek Hürmüz Boğazı'na yönelik tehdidinin arkasında durduğunu göstermeye çalışmıştır. Bu durum, İran-İrak Savaşı'nda Körfez ülkelerine ait petrol tesisleri ve tankerlerinin İran tarafından seyir füzeleri ile vurulmasını akla getirmekte ve KİK üyesi ülkeleri endişelendirmektedir.⁵¹ Buna karşılık ABD, geçtiğimiz Haziran ayında Bahreyn'de bulunan 5. Filo karargâhını genişleteceğini duyurmuştur.⁵²

Körfez'deki gerilime rağmen KİK ülkeleri, Bağlantısızlar Grubu'nun Eylül 2006'da gerçekleşen Havana Zirvesi'nde İran'ın barışçıl amaçlı nükleer enerji geliştirmesine yönelik olarak olumlu oy kullanmışlardır.⁵³ Ayrıca, İran ile KİK arasında bir Serbest Ticaret Anlaşması imzalanması konusu 2008 yılında gündeme gelmiştir. İran'ın BAE, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Katar ile OPEC üyeliği çerçevesinde yakın ilişkilerinden de söz etmek gerekir.⁵⁴ KİK üyesi ülkeler, İran'daki 2009 seçimleri sonrasında muhalefeti bastırma-

⁴⁸ Henner Fürtig, "Conflict and Cooperation in the Persian Gulf: The Interregional Order and US Policy", *Middle East Journal*, Cilt.61, No.4, Güz 2007, s.630; Parsi, *Treachorous Alliance*, s.132-134.

⁴⁹ Marina Ottaway, "Iran, the United States and the Gulf", *Carnegie Papers*, No.105, Kasım 2009, s.8.

⁵⁰ Christopher M. Blanchard *et.al.*, *Iraq: Regional Perspectives and U.S. Policy*, Washington D.C., Congressional Research Service, 6 Ekim 2009, s.18-21, 30-31.

⁵¹ Katzman, *Iran: US Concerns*, s.54; Ed Blanche, "Flashpoint Hormuz", *The Middle East*, No.403, Ağustos/Eylül 2009, s.14-16.

⁵² "Gulf States Step Up Defences", *IISS Strategic Comments*, Cilt.15, No.9, Kasım 2009, <http://www.iiss.org/publications/strategic-comments/past-issues/volume-15-2009/volume-15-issue-9/gulf-states-step-up-defences/> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

⁵³ "Iran Wins Backing From Nonaligned Bloc", *RFE/RL*, 17 Eylül 2006.

⁵⁴ "Gulf States Set to Start FTA Talks with Iran", *Emirates Business* 24/7 (BAE), 11 Eylül 2008.

ya yönelik eylemleri İran'ın bir iç meselesi olarak değerlendirdiklerini belirtmiştir.⁵⁵ 14-16 Aralık 2009'da gerçekleşen KİK yıllık toplantısında, üye ülkeler her ne kadar ihtilafı üç ada üzerinde BAE'nin haklarını yinelese de, İran'ın enerji üretim amaçlı nükleer programına dair olumlu görüşlerini beyan ederek, İsrail dâhil olmak üzere tüm bölge ülkelerini UAEK kurallarına uymaya davet etmişlerdir.⁵⁶ ABD, İran'dan gelebilecek füze saldırısına karşı İran kıyıları açıklarında avcı füzeleri donanımlı *Aegis* tipi savaş gemileri konuşlandırmış ve Suudi Arabistan'da bulunan *Patriot* savunma sistemlerini Kuveyt, Katar, BAE ve Bahreyn'e de kurmuştur.⁵⁷ Ancak, İran Savunma Bakanı Ahmet Vahidi'nin *El Cezire* televizyonuna verdiği demece göre İran ile Katar, Umman ve Kuveyt arasında ikili güvenlik paktları imzalanmıştır.⁵⁸ Aynı bağlamda, Suudi Arabistan'da *The Times* dergisinde yer alan ve Riyad'ın İran'a yönelik bir İsrail saldırısında hava sahasını kullanacağını şeklindeki haberi yalanlamıştır.⁵⁹

Konsey ülkelerinin yakın dönemde İran'la olan diyalogu birebir incelendiğinde, İran'ın Körfez Savaşı'ndaki tarafsızlığından hoşnut olan Suudi Arabistan'ın, 1996'da Dhahran'daki Amerikan Hava Kuvvetleri Khobar Kuleleri'nin bombalanmasında İran'ın oynadığı rolünü vurgulamamayı ve bölgede bir tür ABD-İran gerginliğinin önüne geçmeyi tercih ettiği görülmektedir.⁶⁰ Tahran'ın yumuşama politikasına sıcak bakan Riyad, 1999'da Başkan Hatemi'yi ağırlamış ve iki ülke arasında 2001 ve 2002 yıllarında terörizm, para aklama, uyuşturucu trafiği ve yasadışı göç konularında bir dizi bölgesel güvenlik anlaşması imzalamıştır.⁶¹ İki ülke arasında doğrudan hava seferlerine de yine Hatemi döneminde başlanmıştır. Her iki ülkeden ticari delegeler karşılıklı ziyaretlerde bulunmuşlar ve Suudi Arabistan'daki Şiiler'in İran'daki kutsal mekânları ziyaretine izin verilmeye başlanmıştır. 11 Eylül sonrasında ABD'nin İslam'a ve Suudi Krallığı'na yönelik ithamları Washington ve Riyad arasında ciddi gerilime sebep olmuş ve akabinde Tahran ve Riyad arasında 2002 yılında bir güvenlik anlaşması imzalanmıştır.⁶² Buna karşılık, ABD'nin Prens Sultan Hava Üssü'ndeki askeri güçleri Katar'daki El Ubeyd üssüne taşınmıştır.⁶³ Oba-

⁵⁵ Riad Kahwaji, "Regional Political Effects, Inspiration to Opposition Forces", *Bitterlemons International*, Cilt.24, No.7, 25 Haziran 2009, <http://www.bitterlemons-international.org/previous.php?opt=1&cid=278#1135> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

⁵⁶ "GCC Summit Issues Final Communiqué", *Khaleej Times* (BAE), 16 Aralık 2009.

⁵⁷ "Basra Körfezi'nin Suları Kaynıyor", *Radikal*, 3 Şubat 2010.

⁵⁸ Habib Toumi, "Iran Signs Security Deals With Three Gulf States", 7 Mart 2010, <http://gulfnews.com/news/region/iran/iran-signs-security-deals-with-three-gulf-states-1.593086> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

⁵⁹ Duraid Al Baik, "Gulf States not to Back Attack Against Iran", 13 Haziran 2010, <http://gulfnews.com/news/region/iran/gulf-states-not-to-back-attack-against-iran-1.640331> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

⁶⁰ Pollack, *The Persian Puzzle*, s.282-283.

⁶¹ Wehrey, *Saudi-Iranian Relations*, s.20-21.

⁶² 11 Eylül saldırılarından sorumlu 19 teröristten 15'i Suudi pasaportu taşımaktaydı. Kéichichian, "Can Conservative Arab Gulf Monarchies Endure a Fourth War", s.287; Fürtig, "Conflict and Cooperation in the Persian Gulf", s.630.

⁶³ N. Janardhan, "Saudi Arabia Emerges Out of the US Shadow", *Bitterlemons International*, Cilt.16, No.5, 26 Nisan 2007, <http://www.bitterlemons-international.org/previous.php?opt=1&cid=177#725> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

ma yönetimi, ilişkileri düzeltmek ve İran'a karşı daha etkin bir savunma platformu oluşturmak amacıyla 20 Ekim 2010'da Kongre'ye yaklaşık 60 milyar dolarlık bir askeri satış teklifi sunmuştur. 10–15 yıllık bir zaman zarfında gerçekleşecek bu projeye göre Suudi Arabistan'a yeni F-15SA savaş uçakları ile çok amaçlı saldırı helikopterleri satılacak, mevcut savaş uçaklarının ve ilgili silahların modernizasyonu da mümkün olabilecektir.⁶⁴

BAE'yi oluşturan emirlikler, İran karşısında birbirinden farklı tutumlar sergilemektedir. Bu ülke ile en yakın ilişkiler içerisinde olan Dubai'den, Tahran, Meşhed, Tebriz, İsfahan ve Şiraz gibi önemli şehirlere sıklıkla uçuşlar gerçekleşmektedir. Ayrıca, yaptırma tabi olan mallar önce Dubai'ye uğramakta ve ardından İran'a yönlendirilmektedir.⁶⁵ Mayıs 2007'de birkaç gün arayla BAE'yi ziyaret eden ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney ve devrim sonrası buraya gelen ilk İran lideri olan Mahmut Ahmedinejad aynı şekilde karşılanmamıştır. Abu Dabi'nin sıkça dillendirdiği adalar meselesine rağmen, Dubai'de gerçekleşen bu ziyaret çerçevesinde Ahmedinejad'ın bir futbol stadyumunda aralarında birkaç yüz İran kökenli işçinin de bulunduğu bir topluluğa hitaben Amerikan karşıtı bir miting düzenlemesine de izin verilmiştir. Yine de BAE, bu yakınlığın kendilerini zor durumda bırakacak denli ilerlemesini arzu etmemektedir.⁶⁶ İran'ın 9 Haziran 2010 tarihli son BMGK kararına taraf olan Çin'e yönelik bir petrol ambargosu uygulaması durumunda, Obama Hükümeti'nin isteği doğrultusunda bu ülkeye yardım edeceğini açıklayan BAE, aynı karara istinaden tüm ulusal bankalara İranlı muadillerine yönelik kısıtlamalara uymaları çağrısında da bulunmuştur. Ancak BAE, Washington'un bu beklentisine yönelik gösterdiği duyarlılık ve desteğin adalar meselesinde karşılık bulmasını ümit etmektedir.⁶⁷

Sünni iktidar tarafından ayrımcılığa maruz kalan Şiilerin 1996 Mayıs'ında binaları ateşe vererek gerçekleştirdikleri protesto eylemlerin arkasında İran'ın kışkırtması olduğuna inanan Bahreyn, İran'la işbirliği içinde olan 44 kişi tarafından planlanmış olan bir darbe girişimini ortaya çıkararak aynı yılın Haziran ayında KİK nezdinde İran'a yönelik bir kınama kararının alınmasına önayak olmuştur.⁶⁸ Yine de Bahreyn, UAEK denetimlerine tabi olmak kaydıyla Tahran'ın barışçıl amaçlara yönelik nükleer güç üretimine hakkı olduğunu savunmakta ve İran'ın Körfez ülkeleri ile işbirliğini derinleştirme çağrılarını olumlu yaklaşmaktadır.⁶⁹ ABD Adalet Bakanlığı, Bahreyn'de bulunan *Future Bank*'a İran'ın sahip olduğu *Bank Melli* tarafından kontrol edildiği iddiasıyla Mart 2008'den itibaren yaptırım

⁶⁴ Casey L. Addis et al., *The Middle East: Selected Key Issues and Options for the 112th Congress*, Washington D.C., Congressional Research Service, 3 Ocak 2011, s.6.

⁶⁵ Sadegh Zibakalam, "Migration Since the Iranian Islamic Revolution", *Bitterlemons International*, Cilt.29, No.6, 25 Temmuz 2008, <http://www.bitterlemons-international.org/previous.php?opt=1&id=237#968> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

⁶⁶ Katzman, *Iran: US Concerns*, s.39; Wehrey, *Saudi-Iranian Relations*, s.58–59.

⁶⁷ Kenneth Katzman, *The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy*, Washington D.C., Congressional Research Service, 7 Aralık 2010, s.9–10.

⁶⁸ Freedman, *A Choice of Enemies*, s.303–304.

⁶⁹ "Bahrain Welcomes Iran's Overture to Gulf Arabs", *AFP*, 7 Aralık 2007, <http://afp.google.com/article/ALeqM5iIFNAR5Q7b0E5jUJqyXDpPwllKog> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

politikası uygulamaktadır.⁷⁰ İki ülke arasındaki tarihsel gerginliklere rağmen, yeniden devlet başkanı seçilen Mahmut Ahmedinejad hakkında ağır bir eleştiri yayınlayan *Akbbar al-Khaleej* gazetesi, Bahreyn hükümeti tarafından kapatılmıştır.⁷¹ Bahreyn, topraklarını İran'a yönelik bir saldırı için kullanılmayacağını da açıkça beyan etmiştir.⁷² Bölgedeki en büyük ABD askeri varlığına ev sahipliği yapan Katar, nükleer program konusunda BMGK'daki geçici üyeliği süresince (2006–2008) İran'ı savunmuş ve Temmuz 2006'da Tahran'ın uranyum zenginleştirmesini durdurmasına yönelik Güvenlik Konseyi kararını reddeden tek ülke olmuştur.⁷³ Katar ayrıca Rusya ve İran ile birlikte OPEC'e benzer bir doğal gaz karteli kurmayı planlamaktadır.⁷⁴ Emir Şeyh Hamid bin Halife El Tani 2009'daki İran'daki seçimlerini överek, bu ülkenin Devrim'den itibaren dört devlet başkanı gördüğünü, ancak bazı Arap devletlerinde liderlerin yıllarca iktidarda kaldığını vurgulamıştır.⁷⁵

Bölgesel güvenlik platformlarına Suudi Arabistan'ın hükmedeceğine inanan Umman, Umman-İran Askeri Komitesi vasıtasıyla çeşitli güvenlik meselelerini bizzat takip etmektedir.⁷⁶ Dışişleri Bakanı Yusuf Bin Alavi'nin Aralık 2008'de verdiği demece göre İran'ın nükleer girişimleri sorun oluşturmamaktadır.⁷⁷ Maskat, aynı zamanda Basra Körfezi'nde İran'a ait Kış doğal gaz yatağını geliştirerek bu ülkeden 2012'den itibaren doğal gaz satın almak için görüşmelere başlamıştır.⁷⁸ Umman lideri Sultan Kabus bin Said, bölgesel konular üzerine görüşmek ve iki ülke arasındaki bağları geliştirmek için 2009 seçimleri sonrasında Tahran'ı ziyaret etmiştir. Umman Sultanlığı tarafından İran Devrimi'nden bu yana gerçekleştirilen ilk ziyarette Ahmedinejad'ın seçim zaferi de kutlanmıştır.⁷⁹ Benzer şekilde Kuveyt de ABD'den İran'ın egemenliğine saygı duymasını beklemekte ve ülke topraklarını İran'ın nükleer programına karşı bir saldırı için kullanılmayacağını söylemektedir.⁸⁰ Kuveyt'in Tahran büyükelçisi Macdi Ahmed İbrahim El Zafiri, 2009 seçimlerinin ardından verdiği demeçte İran'ı bölge istikrarında her daim olumlu rol oynayan, güçlü ve önemli bir aktör olarak tanımlamıştır.⁸¹ Diğer yandan, Aralık 2009'daki bir açıklamaya göre Kuveyt'te gerçekleşecek KİK zirvesine İran'ın davet edilmeyeceği belirtilmiştir. Mayıs 2010'da ülkede İran Devrim Muhafızları'na bağlı ve yaban-

⁷⁰ Kenneth Katzman, *Bahrain: Reform, Security and US Foreign Policy*, Washington D.C., Congressional Research Service, 26 Nisan 2010, s.9.

⁷¹ "Bahrain Closes Paper in Iran Row", *BBC*, 22 Haziran 2009.

⁷² Ottawa, "Iran, the United States and the Gulf", s.12.

⁷³ Wehrey, *Saudi-Iranian Relations*, s.48–50.

⁷⁴ Katar ve İran bir doğal gaz yatağını paylaşmaktadır. Terry Macalister, "Russia, Iran, and Qatar Announce Cartel That Will Control 60% of World's Gas Supplies", *The Guardian*, 22 Ekim 2008.

⁷⁵ "Mixed Feelings", *The Economist*, 16 Temmuz 2009.

⁷⁶ Wehrey, *Saudi-Iranian Relations*, s.51–52.

⁷⁷ "Oman Dismisses US Concerns On Iran Nuclear Issue", *Fars Haber Ajansı*, 28 Aralık 2008.

⁷⁸ "Oman Seen Close to Iran, Wary of Saudi Influence", *Reuters*, 16 Nisan 2009.

⁷⁹ "Sultan of Oman in Iran on Landmark Visit, Congratulates Ahmadinejad", *Al-Manar* (Lübnan), 4 Ağustos 2009.

⁸⁰ "Kuwait's Parliament Speaker Says The West is 'Provoking' Iran on Nuclear Issue", *AP*, 14 Temmuz 2008.

⁸¹ "Iran, Kuwait Call for Expansion of Relations, Regional Cooperation", *IRNA*, 19 Temmuz 2009.

cı ülkelerde casusluk yapmak yahut İran yanlısı hareketlere destek vermekle görevli Kudüs Kuvvetleri için çalışan bir hücrenin ortaya çıkarılması ile ilişkiler iyice gölgelenmiştir. Temmuz 2010'da ise, İran'a yönelik yaptırımların desteklenmesi amacıyla bu ülkeye benzin satan firmaların cezalandırılacağı bildirilmiştir.⁸²

İki Ateş Arasında KİK

Yukarıda detaylandırıldığı üzere, KİK-İran ilişkileri ABD politikalarıyla aynı rotada seyretmemektedir. Yine de Konsey üyelerinin İran'ı sisteme dâhil etmeye çalışan duruşu ABD'yi tamamıyla dışladıkları anlamına gelmemelidir. Temkinli beyanlar ve sınırlı anlaşmalar vasıtasıyla çekinilen komşu İran'ın baskısından kaçınmak isteyen KİK için ABD, hala en önemli ticari ve askeri ortak konumundadır. Ancak KİK açısından ABD'nin gölgesi altında günü kurtaran geçici çözümler yerine, daha uzun soluklu bir bölgesel güvenlik şemsiyesi oluşturulması öncelik taşımaktadır. İran'ı da içine alacak bir ortak çerçeve, Körfez ülkelerinin Washington'a olan bağımlılığını kırarak, İran'ın yalnızlığına son vererek yumuşatacak ve ABD'nin bölgedeki askeri varlığını gereksiz kılacaktır. Washington Körfez ülkelerini çeşitli anlaşmalarla bağlayarak hem Tahran'ı yalnız bırakmış, hem de Arap ülkelerini silahlandırıp İran'ın güvensizlik duygusunu perçinleyerek bölgesel istikrarsızlığı körüklemiştir. Körfez ülkeleri, Saddam Hüseyin ve Taliban'ın ortadan kalkmasıyla önu açılan İran'la baş başa kalmışlardır. Washington'un bu ülkelerdeki demokrasi açıklarını sürekli eleştirmesi de ilişkileri ayrıca zedelemektedir.⁸³ Konsey üyelerinin gerek ABD gerekse diğer büyük güçler ile imzaladığı anlaşmalar giderek bir yabancı malzeme ve personel bağımlılığı yaratmakta ve nihayetinde KİK ülkeleri tehdit algılamaları ve verilmesi gereken yanıtlar konusunda yer yer öncelik alamamaktadır. Bu durum, KİK üyeleri arasında daha etkin bir savunma diyalogu ve mekanizmasının gelişmesine de ket vurmaktadır. Hâlihazırdaki Yarımada Kalkanı sembolik bir oluşumdan ibaret olup, Körfez güvenlik ilişkileri bir yandan da daha küçük Konsey üyelerinin Suudi Arabistan'ın sürece ağırlığını koyacağı endişesi ile ilerleyememektedir.⁸⁴

ABD, KİK ve İran arasındaki gerginlik, "Arap Baharı" isyanlarının bölgeye sıçramasıyla birlikte artmıştır. Barak Obama yönetimi İran'da muhalefeti yüreklendirmiş ve Tahran'ın Mısır'daki protestocuları alkışlamak fakat İranlı isyancıları sindirmekle ikiyüzlü davrandığına işaret etmiştir. Ancak isyanın bastırılmasından sorumlu olanlar yerine, 2009 seçimlerinde insan haklarını çiğneyen iki İranlı yetkiliye ekonomik yaptırım kararı alınmıştır. Körfez'deki müttefiklere ise modern değişimin öncüleri olmaları tavsiye edilmiş, ancak Bahrein'de İran etkisiyle ayaklandıklarına inanılan Şii protestocuların öldürülmesi ve isyan görüntülerinin yayınlanmasının engellenmesi konusunda Obama yönetimi yo-

⁸² Kenneth Katzman, *Kuwait: Security, Reform, and U.S. Policy*, Washington D.C., Congressional Research Service, 4 Kasım 2010, s.11.

⁸³ Trita Parsi, "Gulf States Rethink US-Led Security Alliance", *Inter Press News Service*, 1 Haziran 2006, <http://www.iiss.org/whats-new/iiss-in-the-press/press-coverage-2006/june-2006/gulf-states-rethink-us-led-security-alliance/?locale=en> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

⁸⁴ "Balancing Act", *The Gulf*, 8 Haziran 2009, <http://www.iiss.org/whats-new/iiss-in-the-press/june-2009/balancing-act/> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

rum yapmaktan kaçınmıştır.⁸⁵ Konsey, ABD'den doğrudan bir destek gelmemesi üzerine Yarımada Kalkanı'nı aktifleştirerek, Bahreyn'de aslında sosyo-ekonomik nedenlerden ötürü başlayan Şii isyanının Suudi Şiileri başta olmak üzere tüm Körfez bölgesini etkilemesi ihtimaline karşı savunmaya geçmiştir. Yine de Nisan ve Mayıs aylarında Washington ve Riyad arasında gerçekleşen milyonlarca dolarlık savunma işbirliği görüşmeleri, Körfez'in Amerikan etkisinden çok da uzaklaşamayacağını göstermektedir.⁸⁶

Bazı uzmanlar, bölgede sürdürülebilir güvenlik için Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi gevşek bir güvenlik ağı dâhilinde önceden uyarı, çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi amaçlarına hizmet edecek bir model öngörmektedir.⁸⁷ Bu çerçevede Bahreyn, "Manama Diyalogu" (*Manama Dialogue*) adı altında İngiliz *International Institute for Strategic Studies* (IISS) tarafından 2005'ten itibaren her yıl düzenlenen konferanslara ev sahipliği yapmaktadır.⁸⁸ Tahran da kapsamlı bir güvenlik paktına sıcak bakmaktadır. Örneğin, 1999'da Cenevre'de gerçekleşen Silahsızlanma Konferansı'nda İran, askeri bloklaşma odaklı güvenlik şemsiyelerine alternatif bir "küresel güvenlik ağı" fikri ile ortaya çıkmıştır. Irak Savaşı sonrasında da, açılan yeni sayfayla birlikte karşılıklı güven ve şeffaflık prensiplerinin hayata geçirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁸⁹ Ancak Washington buna cevaben Körfez ülkelerine "ya İranlı bir Ortadoğu, ya da Amerikalı bir Arap düzeni" seçeneklerini sunarak onlara fazla bir seçim hakkı bırakmamıştır.⁹⁰ Oysa hem KİK üye ülkeleri hem de İran'ın güvenlik sorunları olduğu kadar meşruiyet sorunları da vardır. Körfez'deki otoriter rejimler bir dış gücün koruması altında halklarına kendilerini saydırmak için çabalarken, İran ise etrafı ABD, İsrail, Rusya, Çin, Pakistan, Hindistan ve Kuzey Kore nükleer silahlarıyla çevriliyken ülkeyi köklü Pers medeniyetine yakışır bir saygınlığa kavuşturmak arzusundadır.⁹¹ Benzer şekilde, ABD Konsey ülkelerini İran ve Irak arasında da seçim yapmaya zorlamaktadır. Hâlbuki İran-İrak Savaşı'nda Irak'ı savunup, Irak Savaşı'nda bu ülkeye karşı duran KİK üyeleri, her iki vakanın ardından da zor durumda kalmıştır.⁹² Irak'taki Şii Nuri El Maliki hükümetine duyulan güvensizlik ve endişe sonu-

⁸⁵ Mark Landler ve David E. Sanger, "U.S. Follows Two Paths on Unrest in Iran and Bahrain", *The New York Times*, 15 Şubat 2011.

⁸⁶ Anthony H. Cordesman, *et.al.*, "The Arab Uprisings and U.S. Policy: What Is the American National Interest?" *Middle East Policy*, Cilt.18, No.2, Yaz 2011, s.10-11; Marc Lynch, "America and Egypt After the Uprisings", *Survival*, Cilt.53, No.2, Nisan-Mayıs 2011, s.38-40; Joshua Teitelbaum, "Gulf Monarchies Confront the 'Arab Spring'", *BESA Center Perspectives Paper*, No.144, 12 Haziran 2011.

⁸⁷ "Balancing Act".

⁸⁸ Mohammed Jabber Al-Ansari, "The Case for a Collective Security Organization in the Gulf", *Carnegie Endowment*, Haziran 2009, <http://carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&cid=23281&prog=zgp&proj=zme> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

⁸⁹ Mohammad Javad Zarif, "Tackling the Iran-US Crisis: The Need for a Paradigm Shift", *Journal of International Affairs*, Cilt.60, No.2, Bahar/Yaz 2007, s.75.

⁹⁰ Parsi, "Gulf States Rethink US-Led Security Alliance".

⁹¹ Thomas R. Pickering *et.al.*, "The United States and Iran: What are the Prospects of Enlargement", *Middle East Policy*, Cilt.16, No.2, Yaz 2009, s.4; Kibaroglu, "The Iranian Quagmire", s.103-104.

⁹² Ottawa, "Iran, the United States and the Gulf", s.20.

cu KİK üyeleri burada düşük profilli bir varlık göstermekte ve bu durum Ağustos 2008'de Nəcəf'te açılan uluslararası havaalanı örneğinde olduğu gibi çeşitli işbirliği anlaşmalarına imza atan İran'ın elini güçlendirmektedir.⁹³

Nükleer tehdit konusunda ise KİK üyeleri tüm Körfez bölgesinin İsrail dâhil olmak üzere nükleer silahtan arındırılması taraftarıdır. İran nükleer güvenlik doktrininin bir parçası da kitle imha silahlarını ortadan kaldırmak ve NPT'yi evrenselleştirmektir. İslami hukuka göre orantısız etkileri olan bu tür silahların geliştirilmesi ve kullanılması yasaklanmıştır. Bu doğrultuda İran dini lideri Ayetullah Ali Hamaney'in (1989-) bir fetvası da bulunmaktadır. Benzer şekilde İran, 1990'lar boyunca Hindistan ve Pakistan'ın gerçekleştirdiği nükleer denemelere tepki göstermiş ve Dışişleri Bakanı'nı Silahsızlanma Konferansı'na göndererek bu tür eylemlerin önlenmesi konusunda küresel çabaların artırılması gerektiğini savunmuştur.⁹⁴ Aralık 2008'de KİK ve Mısır, Irak, Ürdün (KİK+3), P5+1 ile birlikte İran'ın nükleer programını değerlendirmişlerdir.⁹⁵ Ancak bölgedeki nükleer tehdidin tam anlamıyla önünü alabilmek için izlenecek yol konusunda, Kuzey Kore nükleer meselesinin çözüm sürecinde de yaşanan bazı sıkıntılar kendini göstermektedir. Kuzey Kore'nin 2003 yılında NPT Antlaşmasından çekilmesi üzerine başlatılan ve ABD, Kuzey Kore, Çin, Japonya, Rusya ve Güney Kore'nin katıldığı Altılı Müzakereler (*Six Party Talks*), katılımcı ülkelerdeki kamuoyu, çatışan öncelikler ve kurulan farklı tarihsel analogiler sebebiyle sekteye uğramıştı. Sorunların çerçevesi net çizilememekle birlikte, üretilen çözümler ve bu çözümlerin uygulanma metodları hususunda çeşitli görüş ayrılıkları vardı.⁹⁶

Sonuç

Washington, Körfez İşbirliği Konseyi'nin aksine İran'ın uzlaşma çabalarını yanıtsız bırakmaktadır. Ancak ABD'nin bu uzak ve şüpheli tutumu bir güvenlik ikilemi yaratarak İran'ı savunma kapasitesini artırmaya sevk etmektedir.⁹⁷ Hâlbuki Bahreynli veya Iraklı Şii'ler İran yanlısı olmaktan çok milliyetçidir ve Hamas ile Hizbullah gibi örgütler de tamamıyla İran'ın nüfuzu altında olmayıp sadece buradan gelen destekten faydalanmaktadır.⁹⁸ 11 Eylül'den sonra Afganistan'da ABD ile işbirliğine giden İran, buradaki terörizmi besleyen uyuşturucu ve silah ticaretinin kesilebilmesi açısından önemli bir aktördür. Fakat bu trafiğin geçtiği yerler Tahran'ın tamamıyla kontrol edebildiği alanlar olmayıp, İran bu bölgede çok sayıda kayıp vermiştir.⁹⁹ Günümüzde, etrafı Sünni Arap devletler ve nükle-

⁹³ Kristian Coates Ulrichsen, "Internal and External Security in the Arab Gulf States", *Middle East Policy*, Cilt.16, No.2, Yaz 2009, s.43.

⁹⁴ Kéchichian, "Can Conservative Arab Gulf Monarchies Endure a Fourth War", s.285; Zarif, "Tackling the Iran-US Crisis", s.75-76.

⁹⁵ Emile Hokayem, "The Gulf States Must Press the Nuclear Issue Before It's Too Late", *The National* (BAE), 16 Aralık 2008.

⁹⁶ John S. Park, "Inside Multilateralism: The Six-Party Talks", *The Washington Quarterly*, Cilt.28, No.4, Güz 2005, s.75.

⁹⁷ Kibaroglu, "The Iranian Quagmire", s.104.

⁹⁸ Pickering, "The United States and Iran", s.12.

⁹⁹ *Ibid.*, s.11, 16.

er güçlerle çevrili, üstelik altyapı açısından görece zayıf olan İran'ın hassasiyetlerini anlamak veya bu ülkeyi bölgesel ve küresel güvenlik çabalarına dâhil etmek konusunda etkin bir ABD-KİK işbirliğinden bahsedilemez. Özellikle ekonomik açıdan KİK üyeleriyle yakınlık içinde bulunan İran, diplomatik platformda bu ülkelerin koşulsuz desteğini görmektedir. Son yaptırımlarla Rusya ve Çin tarafından da yalnız bırakılan İran, manevra alanının giderek daralması karşısında KİK ülkeleriyle mevcut sınırlı ilişkileri mümkün olduğunca sarsmamaya çalışacaktır. KİK ise güvenlik kaygıları dolayısıyla ABD'nin sağladığı imkânlardan vazgeçemeyeceği gibi, İran'ı tamamıyla karşısına alacak hamlelerden uzak durmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Addis, Casey L., Christopher M. Blanchard, Kenneth Katzman, Jeremy M. Sharp, Jim Zanotti, *The Middle East: Selected Key Issues and Options for the 112th Congress*, Washington D.C., Congressional Research Service, 3 Ocak 2011.
- Al-Ansari, Mohammed Jabber, "The Case for a Collective Security Organization in the Gulf", Carnegie Endowment Web Commentary, Haziran 2009, <http://carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=23281&xprog=zgp&xproj=zme> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).
- Arshin Adib-Moghaddam, *The International Politics of the Persian Gulf: A Cultural Genealogy*, London, Routledge, 2006.
- Bahgat, Gawdat, *American Oil Diplomacy in the Persian Gulf and the Caspian Sea*, Gainesville, University Press of Florida, 2003.
- "Bahrain Closes Paper in Iran Row", BBC, 22 Haziran 2009.
- "Bahrain Welcomes Iran's Overture to Gulf Arabs", AFP, 7 Aralık 2007, <http://afp.google.com/article/ALeqM5iIfNAR5Q7b0E5jUJqyXDpPwIlKog> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).
- "Balancing Act", *The Gulf*, 8 Haziran 2009, <http://www.iiss.org/whats-new/iiss-in-the-press/june-2009/balancing-act/> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).
- "Basra Körfezi'nin Suları Kaynıyor", *Radikal*, 3 Şubat 2010.
- Blanchard, Christopher M. et al., *Iraq: Regional Perspectives and U.S. Policy*, Washington D.C., Congressional Research Service, 6 Ekim 2009.
- Blanchard, Christopher M. ve Richard F. Grimmett, *The Gulf Security Dialogue and Related Arms Sales Proposals*, Washington D.C., Congressional Research Service, 8 Ekim 2008.
- Blanche, Ed, "Flashpoint Hormuz", *The Middle East*, Ağustos/Eylül 2009, No 403.
- Borger, Julian, "Iran Test Fires Missile Capable of Reaching US Bases or Israel", *The Guardian*, 20 Mayıs 2009.
- Borger, Julian, "US Ready to Upgrade Defences of Gulf Allies if Iran Builds Nuclear Arms", *The Guardian*, 22 Temmuz 2009.
- Caldwell, Dan, "Flashpoints in the Gulf: Abu Musa and the Tunb Islands", *Middle East Policy*, 1996, Cilt 4, No 3.
- Chubin, Shahram, "Iran's Power in Context", *Survival*, 2009, Cilt 51, No 1.
- Cordesman, Anthony H., Barak Barfi, Bassam Haddad, Karim Mezran, "The Arab Uprisings and U.S. Policy: What Is the American National Interest?" *Middle East Policy*, Yaz 2011, Cilt 18, No 2.
- De Muth, Susan, "The Nuclear Debate", *The Middle East*, Haziran 2010, No 412.
- Duraid, Al Baik, "Gulf States not to Back Attack Against Iran", 13 Haziran 2010, <http://gulffnews.com/news/region/iran/gulf-states-not-to-back-attack-against-iran-1.640331> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).
- Erlanger, Steven, "Talks on Iran's Nuclear Program Close With No Progress," *New York Times*, 22 Ocak 2011.
- Fain, W. Taylor, *American Ascendancy and British Retreat in the Persian Gulf Region*, New York, Palgrave MacMillan, 2008.
- Freedman, Lawrence, *A Choice of Enemies: America Confronts the Middle East*, New York, Public Affairs, 2008.

- Fürtig, Henner, "Conflict and Cooperation in the Persian Gulf: The Interregional Order and US Policy", *Middle East Journal*, Güz 2007, Cilt 61, No 4.
- "GCC Summit Issues Final Communiqué", *Khaleej Times* (BAE), 16 Aralık 2009.
- Gordon, Edward, "Resolution of the Bahrain Dispute", *The American Journal of International Law*, Temmuz 1971, Cilt 65, No 3.
- "Gulf States Set to Start FTA Talks with Iran", *Emirates Business* 24/7 (BAE), 11 Eylül 2008.
- "Gulf States Step Up Defences", *IISS Strategic Comments*, Kasım 2009, Cilt 15, No 9, <http://www.iiss.org/publications/strategic-comments/past-issues/volume-15-2009/volume-15-issue-9/gulf-states-step-up-defences/> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011)
- Hokayem, Emile, "The Gulf States Must Press the Nuclear Issue Before It's Too Late", *The National* (BAE), 16 Aralık 2008.
- Hunter, Shireen, *Iran's Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Resisting the New International Order*, California, Praeger, 2010.
- "Iran, Kuwait Call for Expansion of Relations, Regional Cooperation", IRNA, 19 Temmuz 2009.
- "Iran Wins Backing From Nonaligned Bloc", RFE/RL, 17 Eylül 2006.
- Janardhan, M., "Saudi Arabia Emerges out of the US Shadow", *Bitterlemons International*, 26 Nisan 2007, Cilt 16, No 5, <http://www.bitterlemons-international.org/previous.php?opt=1&cid=177#725> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).
- Kahwaji, Riad, "Regional Political Effects, Inspiration to Opposition Forces", *Bitterlemons International*, 25 Haziran 2009, Cilt 24, No 7, <http://www.bitterlemons-international.org/previous.php?opt=1&cid=278#1135> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).
- Katzman, Kenneth, *Bahrain: Reform, Security and US Foreign Policy*, Washington D.C., Congressional Research Service, 26 Nisan 2010.
- Katzman, Kenneth, *Iran: US Concerns and Policy Responses*, Washington D.C., Congressional Research Service, 22 Aralık 2010.
- Katzman, Kenneth, *Kuwait: Security, Reform, and U.S. Policy*, Washington D.C., Congressional Research Service, 4 Kasım 2010.
- Katzman, Kenneth, *The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy*, Washington D.C., Congressional Research Service, 7 Aralık 2010
- Kéchichian, Joseph A., "Can Conservative Arab Gulf Monarchies Endure a Fourth War in the Persian Gulf?" *Middle East Journal*, Bahar 2007, Cilt 61, No 2.
- Khalidi, Rashid, *Sowing Crisis: The Cold War and American Dominance in the Middle East*, Boston, Beacon Press, 2009.
- Kibaroglu, Mustafa, "The Iranian Quagmire: How to Move Forward", *Bulletin of the Atomic Scientists*, 2010, Cilt 66, No 6.
- Knapp, Patrick, "The Gulf States in the Shadow of Iran", *Middle East Quarterly*, Kış 2010, Cilt 17, No 1.
- "Kuwait's Parliament Speaker Says The West Is 'Provoking' Iran On Nuclear Issue," AP, 14 Temmuz 2008.
- Landler, Mark ve David E. Sanger, "U.S. Follows Two Paths on Unrest in Iran and Bahrain", *The New York Times*, 15 Şubat 2011.
- Lesch, David W., "The Iranian Revolution", Karl Yambert (der.), *The Contemporary Middle East*, Boulder, Westview Press, 2006, s. 131-142.
- Lynch, Marc, "America and Egypt After the Uprisings", *Survival*, Nisan-Mayıs 2011, Cilt 53, No 2.

- Macalister, Terry, "Russia, Iran, and Qatar Announce Cartel That Will Control 60% of World's Gas Supplies", *The Guardian*, 22 Ekim 2008.
- "Mixed Feelings", *The Economist*, 16 Temmuz 2009.
- "News in Brief, November 2007–January 2008", *Contemporary Arab Affairs*, Nisan 2008, Cilt 1, No 2.
- "Oman Dismisses US Concerns On Iran Nuclear Issue", Fars Haber Ajansı, 28 Aralık 2008.
- "Oman Seen Close to Iran, Wary of Saudi Influence", Reuters, 16 Nisan 2009.
- Ottaway, Marina, "Iran, the United States and the Gulf", *Carnegie Papers*, Kasım 2009, No 105.
- Ottaway, Marina, et al., *The New Middle East*, Washington D.C., Carnegie Endowment, Şubat 2008.
- Park, John S., "Inside Multilateralism: The Six-Party Talks", *The Washington Quarterly*, Güz 2005, Cilt 28, No 4.
- Parsi, Trita, "Gulf States Rethink US-Led Security Alliance", Inter Press News Service, 1 Haziran 2006, <http://www.iiss.org/whats-new/iiss-in-the-press/press-coverage-2006/june-2006/gulf-states-rethink-us-led-security-alliance/?locale=en> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).
- Parsi, Trita, *Treacherous Alliance: The Secret Dealings of Israel, Iran and the United States*, New Haven, Yale University Press, 2007.
- Pickering, Thomas R., et al., "The United States and Iran: What are the Prospects of Enlargement", *Middle East Policy*, Yaz 2009, Cilt 16, No 2.
- Pollack, Kenneth, *The Persian Puzzle: The Conflict Between Iran and America*, New York, Random House, 2004.
- Sanger, David E. ve Eric Schmitt, "US Speeding Up Missile Defenses in Persian Gulf", *The New York Times*, 30 Ocak 2010.
- "Sultan of Oman in Iran on Landmark Visit, Congratulates Ahmadinejad", *Al-Manar* (Lübnan), 4 Ağustos 2009.
- Teitelbaum, Joshua, "Gulf Monarchies Confront the 'Arab Spring'", BESA Center Perspectives Paper No 144, 12 Haziran 2011.
- Telhami, Shibley. "The Role of the Persian Gulf Region", Karl Yambert (der.), *The Contemporary Middle East*, Boulder, Westview Press, 2006, s. 171-184.
- Toumi, Habib, "Iran Signs Security Deals With Three Gulf States", 7 Mart 2010, <http://gulfnws.com/news/region/iran/iran-signs-security-deals-with-three-gulf-states-1.593086> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).
- Ulrichsen, Kristian Coates, "Internal and External Security in the Arab Gulf States", *Middle East Policy*, Yaz 2009, Cilt 16, No 2.
- Wehrey et al., Frederic, *Saudi-Iranian Relations Since the Fall of Saddam*, Santa Monica, RAND, 2009.
- "White House Statement from the President on Iran", 20 Haziran 2009, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Statement-from-the-President-on-Iran/ (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).
- Wright, Steven, *The United States and Persian Gulf Security: The Foundations of the War on Terror*, Reading: Ithaca Press, 2002.
- Zarif, Mohammad Javad, "Tackling the Iran-US Crisis: The Need for a Paradigm Shift", *Journal of International Affairs*, Bahar/Yaz 2007, Cilt 60, No 2.
- Zibakalam, Sadegh, "Migration Since the Iranian Islamic Revolution", *Bitterlemons International*, 25 Temmuz 2008, Cilt 29, No 6, <http://www.bitterlemons-international.org/previous.php?opt=1&id=237#968> (Erişim Tarihi 23 Haziran 2011).

Summary

The United States and the Gulf Cooperation Council (GCC), having enjoyed a great degree of concord regarding how to respond to the Iranian Islamic Revolution and its repercussions, no longer share the same opinion. While the USA and Iran were close Cold War allies against the communist threat, the revolutionary Iran has been regarded as an enemy on grounds that it is interested in weapons of mass destruction, that it foments instability through supporting Hamas and Hezbollah, and that it is against the Arab-Israeli peace process. In pursuit of deterring Iran, successive USA administrations have extended generous commitments to GCC countries through arms sales, military training programs, or base and facility arrangements. In return, the GCC has welcomed these gifts with open arms, since its members still suffer from various territorial and sectarian issues concerning Teheran. Examples include Iran's efforts to influence the Shi'ite population in the Gulf including support to Shi'ite groups like Hezbollah and the Dawa; the unresolved property rights issue over the Abu Musa and the Tunbs islands as well as over Bahrain; or the naming dispute as regards the Gulf. Nevertheless, from the 1990s onwards, the GCC has displayed a proactive approach towards relations with Iran through diplomatic engagement. In this process of *rapprochement* with Iran, the Council members have also sought not to break relations with the United States, trying to enlarge their room for maneuver in a geography whose problems they believe can be resolved through dialogue. Even though concerns about Iranian intentions and capabilities remain in place, the GCC countries believe that insecurities of Iran are fueled by Washington's hard-line approach. The Gulf countries have expressed support for Iran's right to have a peaceful nuclear program, and on many occasions have pushed for a regional organization incorporating Iran for the greater good.

Reestablishment of direct relations and exchange of good will between the USA and Iran have been shadowed by extended sanctions on grounds that the latter continues to pose a threat to the USA and to global security. However, Iran has proved to be an asset with its collaboration in fighting terrorism or helping postwar reconstruction after the Afghanistan and Iraq debacles. Parenthetically, Iran uses to its advantage those errors that Washington has done in Afghanistan and Iraq by playing on regional frustrations. The GCC and Iran seek a participatory security arrangement dominated by regional powers. Through this initiative, the GCC's dependence on Washington would be diminished and the US military presence in the Gulf would be redundant. However, a genuine American-Iranian thaw catalyzed by GCC efforts seems a distant possibility. Compared to the multidimensionality of the US-GCC relations, the GCC-Iranian relations are very limited. The GCC's dependence on the USA is especially visible in the defence sector. Trapped in a two front war between the USA and Iran, the GCC has no alternative but to sustain a delicate balance between these actors.

